

Вкрадена перемога

Акції громадянської непокори в Кишиневі не мали шансів на успіх: населення не підтримало невизрілих, спонтанних виступів

Віктор КАСПРУК, політолог

Однією з характерних особливостей виступів у Кишиневі у квітні 2009-го став красномовний факт: бунтівники так і не дочекалися підтримки від більшої частини Європи, хоча легітимність виборів до парламенту Молдови 5 квітня викликала сумнів у багатьох міжнародних оглядачів. Керівництво держави фактично влаштувало довкола масових акцій громадянської непокори інформаційний вакуум, і якщо телебачення Румунії показувало все те, що відбувалося в братній країні, то молдовське суспільне телебачення ігнорувало будь-яку інформацію з цього приводу і не знайшло нічого кращого, ніж замість вуличних виступів транслювати розважальні програми.

Тож міжнародне співтовариство виявило пасивність у молдовському питанні. Проте насправді в цьому не було нічого дивного. Не лише тому, що сплеск емоцій в одній із пострадянських країн уже нічим не загрожував старій Європі, бо не ніс безпосередніх ризиків для її безпеки. Схоже, європейці не втручалися ще й тому, що були дещо розчаровані наслідками Помаранчевої революції 2004 року в Україні. Представники європейської демократії більше не вірили в те, що внаслідок прямого волевиявлення народу можна радикально поліпшити ситуацію у повсталій країні. Тому загалом міжнародний контекст був не такий сприятливий, як декілька років тому під час «кольорових» революцій у Грузії чи Україні.

Єдине, що могло викликати занепокоєння у Європі, – перспективи президента-комуніста Володимира Вороніна, який у разі загострення ситуації цілком міг повторити долю румунського лідера Ніколае Чаушеску. Паралелі напрошувалися самі собою...

Попервах ситуація в Кишиневі справді нагадувала революцію 1989 року в Бухаресті, яка завершилася стратою президента соціалістичної Румунії і його дружини. Однак, на відміну від подій у Бухаресті чи Києві, виступи в Кишиневі явно не визріли, більше того – вони були спонтанні і хаотичні. Очільники опозиції мали б не тільки вийти на вулиці разом з народом, а й узяти на себе відповідальність за «політичний проект» опору. Проте цього не сталося, а деякі опозиційні лідери навіть публічно дистанціювалися від протестувальників.

Тим часом, прокомуністична влада в Кишиневі вочевидь була заскочена зненацька. Знервованого президента

Вороніна підтримав хіба що телефонний дзвінок президента Росії Дмитра Медведєва, який привітав молдовського колегу з виграними виборами – ще до офіційного оголошення їх результатів. Тож, хоч би яке подальше рішення спало на думку панові Вороніну, воно мало всі шанси бути санкціонованим кремлівськими друзими. А втім, у Кишиневі чудово розуміли, якими серйозними могли бути наслідки силового сценарію подолання непокори.

Наразі молдовська влада вирішила дати справі інший хід. Уже 12 квітня Конституційний суд Молдови на екстреному засіданні ухвалив рішення щодо перерахування голосів. Як заявив його голова Дмитро Пулберє, «Конституційний суд доручив ЦВК протягом дев'яти днів перерахувати голоси виборців відповідно до виборчого закону, і рішення КС набрало чинності».

За результатами підрахунків, правляча Комуністична партія отримала більшість у парламенті – 49,48% голосів,

що дало їй 60 місць із 101-го. Як відомо, для того, аби депутати від партії переможців змогли самостійно, не домовляючись з іншими партіями, вибрати президента країни, цього недостатньо: згідно із законом, для обрання глави держави необхідно, аби за його кандидатуру проголосував щонайменше 61 депутат. Саме тому інформація про те, що комуністи начебто отримали 61 місце, спричинила хвилю протестів.

За даними молдовської ЦВК, опозиційні політичні сили – Ліберальна та Ліберально-демократична партії – здобули по 15 мандатів у парламенті, а союз «Наша Молдова» – 11. Тож, якщо президента не зможуть обрати з трьох спроб, парламент буде розпущений, і на порядок денний у Молдові постануть нові вибори.

«Студентська революція» в Кишиневі, що відбулася майже через 5 років після Помаранчевої, певною мірою подібна до української. В обох випадках

масові акції розпочалися після того, як опозиція звинуватила владу в шахрайстві. Подібна ситуація вже виникала в Молдові два роки тому. У червні 2007-го компартія виграла на місцевих виборах третину голосів. А вже у квітні нинішнього року було оголошено, що на парламентських виборах вона отримала 50%. Чудовий успіх і вражаюча різниця для держави, економіка якої протягом останніх років не демонструвала особливих успіхів! Порівняння цих реалій викликало в громадськості чимало запитань, насамперед – щодо можливості фальсифікацій. Не дивно, що опозиція категорично почала називати перемогу на виборах «вкраденою».

Натомість влада вирішила в жодному разі не відступити від офіційних результатів парламентських виборів і триматися своїх позицій до кінця. Хоча «поперек горла» ставали вільні медіа. За свідченнями преси, влада використовувала різноманітні методи і сили – від спеціально підготовлених для масових збурень провокаторів, які нападали, у тому числі, на знімальні групи телекомпаній, до поліцейських у цивільному, що затримували журналістів посеред дня й супроводжували їх «для ідентифікації особи», а насправді застосовували різні методи залякування.

Ось як на прохання журналу «Народний депутат» прокоментувала ситуацію в Молдові заступник головного редактора щоденної газети «Тимпул» Соріна Стефарт: «Було розв'язано небачену за масштабами «війну» проти всіх, хто має щодо квітневих подій свою думку, відмінну від офіційної. Будь-який

Чи міг молдовський президент Володимир Воронін в разі загострення ситуації повторити долю румунського лідера Ніколає Чаушеску?

прояв інакомислення мав бути придушений, будь-який «незручний» погляд проігнорований. Раніше багато хто зі скептицизмом сприймав розмови про Республіку Молдову як про поліцейську державу, але тепер жорсткі тоталітарні дії не залишили й тіні сумніву».

Бюрократичний апарат вирішив піти торованим шляхом і звинуватити в активній підтримці антиконститу-

ційних дій у Кишиневі... сусідню Румунію, нині – члена Євросоюзу і НАТО. У зверненні до нації президент Молдови назвав акції заворушення в Кишиневі спробою державного перевороту і поклав відповідальність за причетність до цього на Бухарест. На переконання Вороніна, «щойно прапор Румунії був піднятий над робочою резиденцією президента, стали зрозумілими антидержавні погляди опозиції. Це була спроба державного перевороту».

Уперше в історії двосторонніх стосунків Молдова оголосила румунського посла Філіппа Теодореску персоною нон грата, давши йому дві доби для того, щоб залишити країну (що, за дипломатичною практикою, означало початок війни). Потім Кишинів запровадив щодо Румунії в'їзний режим.

Чи можливий у принципі підступний заколот, спровокований румунськими спецслужбами? Коли й так, то аж ніяк не тепер. Якщо навіть гіпотетично уявити, що таке може статися, Румунія, яка оволоділа всіма можливими дивідендами міжнародної європейської політики у вигляді членства у Євросоюзі і НАТО, навряд чи плекає наміри об'єднатись із сусідньою країною, у якій залишилося чимало невирішених територіальних проблем (насамперед у Придністров'ї).

Зрозуміло, що частина румуномовного населення Молдови відчуває себе частиною Великої Румунії і прагне до возз'єднання. Водночас чимала частина цього населення не бачить сенсу щось змінювати в країні. Існує проблема Придністров'я, що в такому разі буде відокремлене від молдовських теренів, а також проблема гагаузької автономії, яка аж ніяк не бачить себе частиною Румунії.

Водночас румунська сторона відкидає всі обвинувачення офіційного Кишинева. «Ми категорично відкидаємо звинувачення з боку Республіки Молдова щодо передбачуваної участі Румунії у внутрішніх справах цієї держави, – заявив румунський прем'єр-міністр Еміль Бок. – У Бухаресті вважають, що це твердження – виклик для Румунської держави. Абсолютно неприйнятним є те, що комуністична влада в Кишиневі перекидає відповідальність за внутрішні справи»

➤ Республіки Молдова на Румунію і румунський народ». Пан Бок підкреслив, що у відповідь на оголошення Філіппа Теодореску персоною нон гра та Румунія не піде на аналогічні заходи стосовно співробітників посольства Республіки Молдова в Бухаресті і залишить систему віз для громадян Молдови безкоштовно.

У перший день протестів ЗМІ та незалежні експерти, хоч як це дивно, прогнозували можливу швидку «здачу» двох державних об'єктів силовими структурами, що й підтвердив подальший розвиток подій. Як пригадає Соріна Стефарт, на різних Інтернет-сайтах держслужбовці на правах анонімності повідомляли про те, що від початку в парламенті панувала атмосфера очікування штурму. Немає сумнівів також у тому, що існували провокатори, яких правоохоронці могли зупинити, але не зробили цього. Володимир Воронін особисто визнав факт, що навмисне дозволив вандалам «піти до кінця», тобто свідомо пожертвував стабільністю.

Для чого це було потрібно панові Вороніну, якщо вибори він виграв з 50% голосів? Чи не для того, щоб «нейтралізувати» інші 50% і досягти повного контролю над молдовським парламентом? Опозиція закидає президентові, що прокомуністична влада мала намір скомпрометувати будь-які прояви вільної демократії, ідеології лібералізму, національного духу, ідей євроінтеграції, членства в НАТО. Метою, як переконують опозиційні лідери, було дистанціюватися від Європи і привести сучасну Молдову в зону беззастережного впливу Росії...

Але, хоч би як переконував у протилежному Кишинів, бунт мав антиворонінський, а не прорумунський характер. Хоча нинішній молдовський президент проводив таку «звивисту» політику між Росією, Євросоюзом та іншими політичними гравцями регіону, що всі вважають його особу як національного лідера більш-менш прийнятною. Насамперед тому, що він піддається впливу і з ним можна без проблем домагатися потрібних компромісів.

Віднедавня спрямованість Молдови в бік Європи перестала бути перешкодою і для діалогу з Росією – можливо, тому, що тривалий період цей діалог

був не надто успішним. Російсько-молдовські стосунки зіпсувались у 2003 році, коли після розмови з представником ОБСЄ Воронін в останню мить відмовився підписати вже погоджений з Москвою документ, який передбачав створення «асиметричної федерації» з тими територіями, що входять до неї на правах автономій: Придністров'ям

Хоч би як переконував у протилежному Кишинів, бунт мав антиворонінський, а не прорумунський характер

і Гагаузією. Тоді температура стосунків між Москвою і Кишиневом впала ще нижче. А найнижчий її показник був зафіксований, коли молдовський президент заявив: «Російське військове угруповання в Придністров'ї служить останнім прикриттям сепаратистів».

З другого боку, і Росія поводитися з Молдовою, ніби не помічаючи, що її сусід благополучно переріс комплекс

«молодшого брата» і дедалі впевненіше усвідомлює власні інтереси, які не завжди збігаються з російськими. Але тепер, після кількох років взаємних розбіжностей, Москва і Кишинів знайшли дорогу до зближення. Тож не випадково в розпал квітневих протестів Москва з розумінням поставилася до проблем молдовського керівництва.

Очевидно, що більш проросійського лідера, ніж Володимир Воронін, у Молдові сьогодні немає. Москву цілком влаштує переважання комуністів у новому парламенті, де Воронін міг би стати спікером або очолити найчисленнішу фракцію. А для росіян після ймовірного залишення Вороніним президентського поста (два терміни, відведені йому Конституцією, нещодавно закінчилися) важлива ще й спадкоємність зусиль у врегулюванні придністровського конфлікту. Для Придністров'я традиційно прийнятні лише два варіанти – або

визнання його незалежності, або входу до складу РФ, чого, звісно, не станеться: максимум, на що може сподіватися незвідома республіка від Росії, це захист її інтересів у перемовинах з Молдовою.

Хоча, на мою думку, варто звернути увагу на такий факт. Декілька тижнів тому президент РФ, лідери Молдови і Придністров'я підписали спільну заяву. Її ключовий пункт – трансформація російської миротворчої операції на Дністрі в миротворчу під егідою ОБСЄ. Такий вельми ризикований для Росії шлях до вирішення придністровської проблеми можливий лише за стабільності по обидва береги Дністра. Цим пояснюється ставлення всіх зовнішньополітичних партнерів до квітневих протестів: ні Кишиневу, ні Тирасполю, ні Москві, ні Європі не потрібна радикальна зміна влади в Молдові.

Можна сказати, що молдовські заворушення цілком можуть служити

прикладом того, що й у парламентській республіці, за яку нині активно агітує частина українського політикуму, можуть траплятися прикрі збої. Звісно, вибори президента держави в парламенті певною мірою знімають можливість протистояння між виконавчою і законодавчою гілками влади, але при цьому не можуть виключати конфлікту влади з народом. Адже механізми парламентської республіки в Молдові побудовані таким чином, що та сама політична сила може висувати й проводити на президентську посаду свого кандидата безкінечну кількість разів. Що й продемонструвала на парламентських виборах команда президента Вороніна.

З цієї причини в механізмах реалізації влади за умов парламентської республіки необхідні обмежувальні заборони. Слід обмежити не тільки перебування президента при владі – до двох каденцій поспіль, а й перебування при владі однієї партії – до двох термінів, а також ввести положення, за яким президента в парламенті обирають не простою більшістю, а двома третинами голосів. Це змусить політичні партії, які претендують на висунення свого кандидата в президенти, об'єднуватися в коаліції з іншими політичними силами і зменшити можливість узурпації влади якоюсь однією.

Утім, для експертів об'єднання Румунії і Молдови вже не є фантастикою. З огляду на підвищення життєвого рів-

ня в Румунії і зубожіння молдован, не так просто зупинити рух молдовського народу назустріч Європі і демократії. І якщо Україна не отримає загально визнаного національного президента і дієвого уряду, то й західноукраїнські землі значною мірою можуть опинитися в зоні інтересів Румунії.

Ситуація для України значно ускладнюється й тим, що вже чути перші заклики до збільшення військового контингенту Росії в зоні придністровського конфлікту. Там опинилася майже вся зброя, свого часу вивезена Радянським Союзом із Європи. Через те Росія ніколи не залишить цього регіону – для неї таке стратегічне місце чи не важливіше за український Крим. Адже Придністров'я може стати і чудовим плацдармом для тиску на сусідні країни. Хто може гарантувати (особливо після останньої війни в Грузії), що не настане момент, коли Москва саме звідти спробує провести операцію «воссоєдинення исконно русских земель».

Отже, цілком зрозуміло, що Україна зацікавлена в стабільній і процвітаючій Молдові, яка проводила б проєвропейський, а не прорумунський чи проросійський курс. Напевно до ситуації з Придністров'ям і бажанням частини молдовського населення об'єднатися із сусідньою Румунією можна повернутися в разі вступу України і Молдови до ЄС. У такому разі територіальні претензії всіх сторін зникнуть автоматично.